

Κωστής Κοκκινόφτας

Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου

**Ο ΚΥΠΡΙΟΣ ΕΥΕΡΓΕΤΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΚΙΛΙΚΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗΣ (1831-1903)**

Οι μεταρρυθμίσεις που εφαρμόστηκαν κατά τον 19ο αιώνα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και αποκορυφώθηκαν με την έκδοση των διαταγμάτων Χάττι Σιέριφ, το 1839, και Χάττι Χουμαγιούν, το 1856, σε συνδυασμό με την εφαρμογή, κάτω από την πίεση των Μεγάλων Δυνάμεων, Συντάγματος το 1876, συνέτειναν ώστε να δημιουργηθούν νέες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, που επέφεραν τη ραγδαία ανάπτυξη της οικονομίας, της εκπαίδευσης και της κοινοτικής συγκρότησης των παράλιων πόλεων της Μικράς Ασίας και των μεγάλων εμπορικών κέντρων της Αυτοκρατορίας. Ανάμεσα στις πόλεις που γνώρισαν την περίοδο αυτή πρωτοφανή ανάπτυξη περιλαμβάνεται και η Μερσίνα, όπου διέμενε ο μέγας ευεργέτης του Ελληνισμού της Κιλικίας, Κύπριος εμποροβιομήχανος, Κωνσταντίνος Μαυρομάτης.

Καταγωγή και επιχειρηματικές δραστηριότητες

Ο Μαυρομάτης γεννήθηκε το 1831, πιθανότατα στην πόλη της Πάφου, όπου διέμενε ο πατέρας του Χατζηχριστοφής, ο οποίος είχε εγκαταλείψει σε νεαρή ηλικία τη γενέτειρά του, Σαλαμιού, για τη Λαοδικεία της Συρίας, σε αναζήτηση καλύτερων συνθηκών ζωής. Στην πόλη αυτή εργάστηκε για μερικά χρόνια και δημιούργησε οικογένεια, ύστερα από τον γάμο του με την ανειμιά του Έλληνα Μητροπολίτη της περιοχής, ονόματι Μαγδαληνή. Αργότερα, ο Χατζηχριστοφής επέστρεψε στην Κύπρο και εγκαταστάθηκε οικογενειακώς στην πόλη της Πάφου, όπου, πιθανόν, γεννήθηκαν κάποια από τα πέντε παιδιά του¹.

---

1. Θεόδωρου Δούκα, «Κωνσταντίνος Μαυρομάτης», *Λόγοι εκφωνηθέντες κατά την κηδείαν του αοιδίμου Κωνσταντίνου Μαυρομάτη, γενομένη εν Μερσίνη κατά την 20 Φεβρουαρίου 1903*, Τύποις «Φωνής της Κύπρου», Λευκωσία χ.χ., σ. 7. Για γενικές πληροφορίες για τη ζωή του Μαυρομάτη βλ. Αριστεΐδη Κουδουνάρη, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων, 1800-1920*, τ. Α', Λευκωσία 2018, σ. 464-465.

Ο τρίτοτοκος Κωνσταντίνος έμαθε τα πρώτα του γράμματα σε σχολείο της Πάφου και στη συνέχεια, όταν έγινε δώδεκα ετών, εστάλη από τον πατέρα του πλησίον του οικογενειακού του φίλου Ιωάννη Λαδά στη Λευκωσία, όπου φοίτησε στο Σχολαρχείο της πόλης. Ακολούθως εγκαταστάθηκε για μικρό χρονικό διάστημα στη Λάρνακα, όπου συνδέθηκε με την οικογένεια Λουίζου, η οποία τον έστειλε, το 1845, σε ηλικία μόλις δεκατεσσάρων χρόνων, στην Ταρσό της Κιλικίας, για να εργαστεί στις εμπορικές επιχειρήσεις, που είχε στην περιοχή, σε συνεργασία με τον Αντώνιο Ρούσο από την Τήνο και κάποιο Ζαφείρη από τη Ζαγορά. Ρούσος και Μαυρομάτης συνδέθηκαν με στενούς δεσμούς αλληλοσεβασμού, με αποτέλεσμα όταν ο πρώτος δημιούργησε δική εμπορική επιχείρηση, ο δεύτερος να τον ακολουθήσει και να αναλάβει τη διεύθυνσή της. Τελικά ο Ρούσος, προ του θανάτου του, ανέθεσε και τη διαχείριση της περιουσίας του στον Μαυρομάτη. Ο τελευταίος, σε μεταγενέστερο χρόνο, νυμφεύτηκε τη μοναχοκόρη του Ρούσου, Αθηνά, με την οποία απέκτησαν εννέα παιδιά, τέσσερις γιους, τους Αντώνιο, Χρυσόστομο, Ανδρέα και Γεώργιο, και πέντε θυγατέρες, τις Μαρία Ξ. Χρίστμαν, Ελένη Ξ. Ταχιντζή, Καλλιόπη Μ. Ισαακίδη, Αργυρώ Ν. Αλιβιζάτου και Ερμιόνη Γ. Καραπάνου².

Την περίοδο αυτή οι εξαγωγές από τις πόλεις Ταρσό και Άδανα γίνονταν από διάφορους όρμους της περιοχής, με το λιμάνι της μικρής τότε πληθυσμιακά Μερσίνας να μη χρησιμοποιείται ευρέως, εξαιτίας των παρακείμενων ελών και του ανθυγιεινού κλίματος, που δεν επέτρεπαν τη δημιουργία κατάλληλης υποδομής. Ο Μαυρομάτης, ωστόσο, προέβλεψε τη γρήγορη ανάπτυξη της πόλης, λόγω του φυσικού της λιμένα και της θέσης που θα καταλάμβανε ως μελλοντικός συγκοινωνιακός κόμβος της Κιλικίας. Γι' αυτό και μετέφερε τις εμπορικές του δραστηριότητες στη Μερσίνα και αρχικά ασχολήθηκε με το εμπόριο των αποικιακών ειδών και των υφασμάτων. Στη συνέχεια, όμως, επικεντρώθηκε στο πολύ πιο επικερδές εμπόριο των σιτηρών, περιερχόμενος το εσωτερικό της ευρύτερης περιοχής της Κιλικίας και της Αιτάλειας, ιδρύοντας επί τόπου εμπορικούς σταθμούς και συνάπτοντας σχέσεις με τους σημαντικότερους παραγωγούς.

Σε σύντομο χρονικό διάστημα κατάφερε να συγκεντρώσει υπό τον έλεγχό του το μεγαλύτερο μέρος του εμπορίου των σιτηρών της Κιλικίας και, εκμεταλλευόμενος τις συνθήκες που δημιουργήθηκαν από τον Κριμαϊκό Πόλεμο (1853-1856) και την ανατίμηση

---

2. Θ. Δούκα, «Κωνσταντίνος Μαυρομάτης», *ό.π.*, σ. 8-10, 23.

των εμπορευμάτων, πραγματοποίησε σημαντικά κέρδη. Επέκτεινε τότε τις εμπορικές του δραστηριότητες σε πολλές χώρες της Ευρώπης και ίδρυσε γραφεία στη Βηρυτό και τη Μασσαλία, διευρύνοντας τον κύκλο των εξαγωγών του και με διάφορα άλλα προϊόντα, όπως σησάμι και βαμβάκι. Όπως αναφέρεται, έδινε πάντοτε έμφαση στην ακρίβεια της εκτέλεσης των συναλλαγών του, γι' αυτό και απέκτησε φήμη τίμιου και αποτελεσματικού εμπόρου, η οποία τον συνόδευε καθόλη τη διάρκεια του βίου του³.

Ο Μαυρομάτης συνήθιζε, ύστερα από συστηματική έρευνα και μελέτη, να δραστηριοποιείται σε τομείς, που εκτιμούσε ότι θα του απέφεραν σημαντικά οικονομικά οφέλη. Προβλέποντας δε, ότι τα κέρδη από την ανάπτυξη της βιομηχανικής παραγωγής θα ήταν κατά πολύ αυξημένα, περιόρισε σταδιακά τις εμπορικές του δραστηριότητες και έθεσε σε λειτουργία, το 1876, μεγάλο και σύγχρονο για την εποχή εκκοκκιστήριο βάμβακος στην Ταρσό. Με τα κέρδη, που πραγματοποίησε από το εμπόριο, προχώρησε επίσης στην αγορά ακίνητης περιουσίας, ιδίως στις περιοχές των πόλεων Μερσίνας και Αδάνων, όπως πανδοχεία, εργαστήρια, οικίες και αποθήκες, καθώς και υδρόμυλους στη Σελεύκεια, τη Μερσίνα, την Ταρσό και αλλού, αποφεύγοντας να εμπλακεί στην απόκτηση καλλιεργήσιμων γαιών, τα εισοδήματα των οποίων θεωρούσε συνδεδεμένα με αστάθμητους παράγοντες⁴.

Στο μεταξύ, διαπιστώνοντας ότι το μεγαλύτερο μέρος από το εκκοκκιζόμενο στο εργοστάσιό του βαμβάκι, που εξαγόταν στις χώρες της Ευρώπης, επανεισαγόταν ως νήμα, προχώρησε στην κατασκευή, το 1888, μεγάλου και υπερσύγχρονου νηματοκλωστηρίου στην Ταρσό, στο οποίο έδωσε την ονομασία «Ο Κύδνος» από τον παρακείμενο ομώνυμο ποταμό. Σε αυτό απασχολούσε πέραν των τετρακοσίων εργατών, προσφέροντας εργασία σε πολλούς δυσπραγούντες⁵, γεγονός για το οποίο επαινέθηκε και προβλήθηκε ως παράδειγμα προς

---

3. Θ. Δούκα, «Κωνσταντίνος Μαυρομάτης», *ό.π.*, σ. 10-12.

4. Θ. Δούκα, «Κωνσταντίνος Μαυρομάτης», *ό.π.*, σ. 14-15.

5. Θ. Δούκα, «Κωνσταντίνος Μαυρομάτης», *ό.π.*, σ. 16-17· Evangelia Balta, «The Greek-Orthodox Community of Mersin (Mid-Nineteenth Century to 1921)», στον τόμο: Filiz Yenişehirlioglu - Eyüp Özveren - Tülin Selvi Ünlü (eds), *Eastern Mediterranean Port Cities. A Study of Mersin, Turkey - From Antiquity to Modernity*, Switzerland 2018, σ. 113-114.

μίμηση⁶. Σταδιακά αναδείχθηκε σε μέγα φιλόνητρο της περιοχής, ο οποίος ενίσχυε μεν ηθικώς και υλικώς όσους είχαν ανάγκη, αλλά ταυτόχρονα μεριμνούσε ώστε να έχουν σταθερή εργασία, προσλαμβάνοντας στις επιχειρήσεις του πολλούς από όσους κατέφευγαν κοντά του⁷.

Η επιτυχία που είχε η ανωτέρω επιχειρηματική δραστηριότητα με το νηματοκλωστήριο ώθησε τον Μαυρομάτη να εγκαταλείψει οριστικά το εμπόριο και να επικεντρωθεί στη βιομηχανία και στις επενδύσεις σε ακίνητη περιουσία. Σταδιακά, επεκτάθηκε και στον τραπεζικό τομέα με την ίδρυση στη Μερσίνα Τράπεζας με την επωνυμία «Χρίστμαν και υιοί Μαυρομάτη», που διηύθυνε ο γαμβρός του, Ξενοφών Χρίστμαν, μαζί με δύο από τους γιους του⁸.

Σύμφωνα με τον κυπριακό τύπο των αρχών του 20ού αιώνα, πολλοί εμπερίστατοι Κύπριοι μετέβαιναν μαζικά στη Μερσίνα, ζητώντας να εργαστούν στις επιχειρήσεις του. Όπως αναφέρεται, ο Μαυρομάτης άλλους από αυτούς προσλάμβανε, ακόμη και ως υπεράριθμους, ενώ άλλους περιέθαλπε φιλανθρωπώς⁹. Προστίθεται επίσης, ότι στο νηματοκλωστήριο της Ταρσού απασχολούσε μεγάλο αριθμό πτωχών κοριτσιών από την ιδιαίτερή του πατρίδα Κύπρο, οι οποίες εργοδοτήθηκαν από τον φιλόνητρο και ελεήμονα συμπατριώτη τους από το πρώτο έτος λειτουργίας του¹⁰.

Στην πλειονότητά τους οι Κύπριοι της Μερσίνας διέμεναν σε ξεχωριστή συνοικία, η οποία ονομαζόταν «Κυπριώτικα»¹¹ και από το 1901 ήταν συνασπισμένοι σε «Αδελφότητα»¹²,

---

6. Γεώργιου Κηπιάδη, *Έλληνες εν Αιγύπτω ή Συγχρόνου Ελληνισμού εγκατάστασις και καθιδρύματα εθνικά, 1766-1892*, Αλεξάνδρεια 1892, σ. 73-74.

7. Πανταλέοντος Εγγονοπούλου, «Λόγος επικήδειος επί τω θανάτω του αιμνήστου Κωνσταντίνου Μαυρομμάτη», *Λόγοι εκφωνηθέντες κατά την κηδείαν του αοιδίμου Κωνσταντίνου Μαυρομμάτη*, ό.π., σ. 44.

8. Θ. Δούκα, «Κωνσταντίνος Μαυρομμάτης», ό.π., σ. 17.

9. «Μικρά Χρονικά», *Ευαγόρας*, 22.8.1902.

10. «Διάφορα», *Σάλπιγξ*, 21.10.1889.

11. E. Balta, «The Greek-Orthodox Community of Mersin (Mid-Nineteenth Century to 1921)», ό.π., σ. 115.

12. «Εκ Μερσίνης», *Νέον Έθνος*, 14/27.4.1902.

με πρόεδρο τον γιο του Κωνσταντίνου, Ανδρέα Μαυρομάτη¹³. Θεωρούνταν μάλιστα από τις μεγαλύτερες στη Μερσίνα ομάδες Ελλήνων με κοινή τοπική καταγωγή¹⁴ και ήταν ευρέως αποδεκτό ότι η ευημερία τους οφειλόταν στην προστασία που τους παρείχε η οικογένεια Μαυρομάτη¹⁵. Ανάμεσα στους Κύπριους που εργάστηκαν στις επιχειρήσεις του περιλαμβανόταν και ο γραμματικός του για πενήντα χρόνια Μάρκος Σολομωνίδης (1843-1923), εγγονός εκ πατρός του εξισλαμισθέντος το 1821 προκρίτου από την Έμπα Μάρκου Σολομωνίδη - Αχμέτ αγά¹⁶.

Η συμβολή του στην ανάπτυξη της πόλης της Μερσίνας

Ο Μαυρομάτης με την εγκατάστασή του στη μέχρι τότε ολιγάριθμη πληθυσμιακά Μερσίνα συνέβαλε εμπράκτως στη δημιουργία συνθηκών ανάπτυξης, όπως για την υδροδότηση της πόλης, τη δημιουργία κοιμητηρίου και διάφορων κοινωφελών έργων¹⁷, καθώς και, το 1893, με την εισφορά σημαντικού ποσού χρημάτων για τη βελτίωση της αμαξιτής οδού, που συνέδεε τη Μερσίνα με την Ταρσό¹⁸. Σταδιακά εγκαταστάθηκαν στην πόλη και άλλοι έμποροι και βιομήχανοι, δημιουργήθηκαν θέσεις εργασίας, με αποτέλεσμα τη μετακίνηση σε αυτήν πολλών Ελλήνων από την Καππαδοκία, την Κύπρο, τα νησιά του

---

13. «Η εν Μερσίνη Φιλόπτωχος Κυπριακή Αδελφότης», *Νέον Έθνος*, 14/27.4.1902.

14. «Εκ Μερσίνης», *Φωνή της Κύπρου*, 10/23.5.1903.

15. Κύριλλου Παυλίδη, «Εκ Τουρκίας: Επιστολή Γ'. Εκ Μερσίνης. 1 Ιουλίου 1904», *Φωνή της Κύπρου*, 24/6.8.1904.

16. Ιερώνυμου Περιστιάνη, *Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων. Από της Τουρκικής κατακτήσεως μέχρι της Αγγλικής κατοχής (1571-1878)*, Λευκωσία 1930, σ. 331· Αριστείδα Κουδουνάρη, «Πλείονα περί της οικογενείας των εξισλαμισθέντων Ανδρέα και Μάρκου Σολομωνίδη», *Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών* 13-16,1 (1988) 462.

17. Αβδουлкаδέρ Εφένδη, Δημάρχου, «Λόγος Επιτάφιος», *Λόγοι εκφωνηθέντες κατά την κηδείαν του αοιδίμου Κωνσταντίνου Μαυρομάτη*, ό.π., σ. 69.

18. Βλ. «Ο κος Μαυρομάτης», *Νέον Έθνος*, 22/4.10.1893, όπου αναδημοσιεύεται σχετική είδηση της εφημερίδας «Κωνσταντινούπολις».

ανατολικού Αιγαίου Χίο, Σάμο και Μυτιλήνη, τον Πόντο και αλλού¹⁹. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τη δημιουργία σιδηροδρομικού δικτύου, που συνέδεσε τη Μερσίνα με την Ταρσό και τα Άδανα, συνέτεινε ώστε η ιδρυθείσα μόλις το 1841²⁰ μικρή πολίχνη, στην περιοχή όπου προηγουμένως υπήρχαν ψαροκαλύβες, να εξελιχθεί σε σημαντικό εμπορικό κέντρο²¹. Λειτουργήσαν τότε στην πόλη προξενεία, υποπροξενεία και εμπορικά πρακτορεία πολλών ευρωπαϊκών χωρών, όπως της Γαλλίας, της Ρωσίας και της Γερμανίας, και εξελίχθηκε σε μία από τις σημαντικότερες της Ανατολικής Μεσογείου²².

Στα τέλη της δεκαετίας του 1900, ο αριθμός των κατοίκων της υπολογιζόταν στις 15 περίπου χιλιάδες, με τους Έλληνες να ανέρχονται στις τρεις με τέσσερις χιλιάδες. Από αυτούς 350 οικογένειες προέρχονταν από την Καππαδοκία, 100 με 150 από τη Χίο και άλλες τόσες από την Κύπρο. Δέκα χρόνια αργότερα, οι κάτοικοί της αυξήθηκαν στις είκοσι χιλιάδες, ανάμεσα στους οποίους περιλαμβάνονταν χίλιοι Ευρωπαίοι, δύο με τρεις χιλιάδες Αρμένιοι, δύο χιλιάδες Αραβόφωνοι Ορθόδοξοι και δέκα με δώδεκα χιλιάδες Οθωμανοί²³. Άλλοι

---

19. Χάρη Εξερτζόγλου, «Η διάχυση της εθνικής ταυτότητας στις ορθόδοξες κοινότητες της Κιλικίας», *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών* 11 (1995) 283.

20. «Ο νομός των Αδάνων», στον τόμο: Αδελφότητα Ορθοδοξίας Μερσίνης (έκδ.), *Ημερολόγιον*, χ.τ.έ., 1909, σ. 177· Κυριακής Μαμώνη - Λήδας Ιστικοπούλου, «Σωματειακή οργάνωση του Ελληνισμού στη Μικρά Ασία. Δ'. Σύλλογοι Κιλικίας, Μυσίας και Παφλαγονίας. Προσθήκες στα δημοσιεύματα Α', Β', Γ'», *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών* 14 (2004) 70. Αναφέρεται, όμως, και ως έτος ίδρυσής της το 1832. Ενδεικτικά βλ. Ν. Μ., «Μερσίνα», *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 16ος. Αθήνα 2^η χ.έ., σ. 928.

21. «Η Μερσίνα ως πόλις», *Σάλπιγξ*, 7.9.1902· «Περί του Νομού Αδάνων», *Ξενοφάνης* 4 (1906) 497.

22. Μιχαήλ Γεωργιάδη, «Περί της Κιλικίας καθόλου και Αδάνων», *Ξενοφάνης* 1 (1896) 273-281· Μιχ. Καταπότη, «Ο Ελληνισμός εν Μερσίνη», *Ελληνισμός* 2 (1899) 90-93.

23. E. Balta, «The Greek-Orthodox Community of Mersin (Mid-Nineteenth Century to 1921)», *ό.π.*, σ. 112.

υπολογισμοί, όμως, τους ανεβάζουν για την ίδια περίοδο στις είκοσι δύο χιλιάδες, με τέσσερις χιλιάδες από αυτούς να είναι Έλληνες²⁴.

Ο Μαυρομάτης πρωτοστάτησε στην οργάνωση των Ελλήνων κατοίκων της Μερσίνας κατά το πρότυπο των ελληνικών κοινοτήτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Από τις πρώτες ενέργειές του ήταν η ανέγερση ξυλόστεγου ναού, το 1870²⁵, όπου να τελείται η λειτουργία στα ελληνικά, αφού μέχρι τότε εκκλησιάζονταν στον υπάρχοντα ναό του Αρχαγγέλου Μιχαήλ των Αραβοφώνων. Τρία χρόνια αργότερα προσκάλεσε στη Μερσίνα τον συμπατριώτη του παπα-Ιωάννη Χατζημιχαήλ από τον Οίκο της Μαραθάσας, ο οποίος ανέλαβε τα καθήκοντα του εφημερίου²⁶. Στη συνέχεια δαπάνησε το πολύ μεγάλο για την εποχή ποσό των έξι χιλιάδων λιρών για την ανέγερση, το 1883, του επιβλητικού ναού του Αγίου Γεωργίου, που αποτέλεσε το καύχημα των Ελλήνων της περιοχής²⁷. Ας σημειωθεί ότι για την ανέγερσή του εργάστηκε και ο Καϊμακλιώτης μάστορας Χατζημιχάλης Μίσμιλλος²⁸.

Η δεύτερη σχετική με τη σύσταση κοινότητας ενέργειά του ήταν η ίδρυση και λειτουργία Αρρεναγωγείου και Παρθεναγωγείου, των λεγόμενων «Μαυρομαμάτειων

---

24. Ευστάθιου Πελαγίδη, *Μικρασιατικός και Ποντιακός Ελληνισμός*, Θεσσαλονίκη 2004, σ. 127.

25. Για τη χρονολογία ανέγερσης του πρώτου αυτού ναού βλ. E. Balta, «The Greek-Orthodox Community of Mersin (Mid-Nineteenth Century to 1921)», *ό.π.*, σ. 114.

26. I. Περιστιάνη, *Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων. Από της Τουρκικής κατακτήσεως μέχρι της Αγγλικής κατοχής (1571-1878)*, *ό.π.*, σ. 165-166· Δημήτρη Ταλιαδώρου, *Η Ιστορία του Ιερού Ναού Παναγίας Φανερωμένης Λευκωσίας και η Προσφορά του στον Ελληνισμό της Κύπρου*, τ. Α', Λευκωσία 2014, σ. 297.

27. Θ. Δούκα, «Κωνσταντίνος Μαυρομάτης», *ό.π.*, σ. 26. Το ποσό των έξι χιλιάδων επιβεβαιώνεται από τον Κύπριο δημοσιογράφο Κ. Παυλίδη, «Εκ Τουρκίας: Επιστολή Γ'. Εκ Μερσίνης. 1 Ιουλίου 1904», *Φωνή της Κύπρου*, 24/6.8.1904, καθώς και από έγγραφο της εποχής. Βλ. E. Balta, «The Greek-Orthodox Community of Mersin (Mid-Nineteenth Century to 1921)», *ό.π.*, σ. 120.

28. Ιωάννη Ηλιάδη, «Η αρχιτεκτονική του ναού Αγίας Βαρβάρας Καϊμακλίου», στον τόμο: Καλλιόπης Πρωτοπαπά (επιμ.), *Προσκυνητάριο των Ιερών Ναών Καϊμακλίου*, Λευκωσία 2015, σ. 145

Καθιδρυμάτων»²⁹. Σύμφωνα με σχετικές μαρτυρίες, στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα ενίσχυε ετησίως αμφότερα τα ανωτέρω εκπαιδευτήρια με το ποσό των τετρακοσίων λιρών³⁰.

Όπως μαρτυρείται, η ίδρυση του Παρθεναγωγείου της Μερσίνας πραγματοποιήθηκε το 1893 και λειτουργούσε με ευθύνη της κοινότητας³¹ σε ένα επιβλητικό κτήριο, η ανέγερση του οποίου οφειλόταν στην οικογένεια Μαυρομάτη³². Σε σχετικό δημοσίευμα της εποχής αναφέρεται ότι τα νέα σχολικά κτήρια του Παρθεναγωγείου και του Αρρεναγωγείου ανεγέρθηκαν το 1896. Προστίθεται επίσης, ότι το 1900 φοιτούσαν σε αυτά 240 παιδιά και των δύο φύλων, και ότι την ίδια περίοδο ο Μαυρομάτης είχε αποσυρθεί από τις επιχειρήσεις του, όπου τον είχαν αντικαταστήσει οι γιοι του, και διέμενε στην Κωνσταντινούπολη³³. Ωστόσο, η διαμονή του στην πρωτεύουσα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν μάλλον προσωρινή, αφού το αμέσως επόμενο έτος αναφέρεται να είναι εγκατεστημένος και πάλι στη Μερσίνα³⁴.

Εκτός από τη Μερσίνα, ο Μαυρομάτης παρείχε παρόμοια οικονομική στήριξη και σε άλλα εκπαιδευτήρια της περιοχής της Κιλικίας, καθώς και στην Ιερατική Σχολή της Καισάρειας και στο Ομήρειο Παρθεναγωγείο Σμύρνης. Επίσης, ανήγειρε τον ναό του Αγίου Νικολάου στο πλησίον της Ταρσού μικρό χριστιανικό χωριό Σκηνίτζ και ενίσχυσε, το 1897,

---

29. Θωμά Οικονομίδου, «Λόγος», *Λόγοι εκφωνηθέντες κατά την κηδείαν του αοιδίμου Κωνσταντίνου Μαυρομάτη*, ό.π., σ. 62. Παρόμοια αναφορά στην ονομασία τους γίνεται και στον κυπριακό τύπο. Ενδεικτικά βλ. «Ο εν Κιλικία Ελληνισμός», *Νέον Έθνος*, 13/26.4.1900· «Μερσίνα», *Φωνή της Κύπρου*, 26/8.6.1901. Φωτογραφίες των σχολείων αυτών, της οικίας του Μαυρομάτη και του ναού του Αγίου Γεωργίου, δημοσίευσε η Βιολάντα Ποταμίτου, *Στέγνωσαν τα δάκρυά μου...*, Λάρνακα 2019, σ. 44-48.

30. Θ. Δούκα, «Κωνσταντίνος Μαυρομάτης», ό.π., σ. 27.

31. Κούλας Ξηραδάκη, *Από τα Αρχεία του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Παρθεναγωγεία και Δασκάλες του υπόδουλου Ελληνισμού*, τ. Α', Αθήνα 1972, σ. 183.

32. Κ. Παυλίδη, «Εκ Τουρκίας: Επιστολή Γ'. Εκ Μερσίνης. 1 Ιουλίου 1904», *Φωνή της Κύπρου*, 24/6.8.1904.

33. «Ο εν Κιλικία Ελληνισμός», *Νέον Έθνος*, 13/26.4.1900.

34. «Μερσίνα», *Φωνή της Κύπρου*, 26/8.6.1901.

με το ποσό των δέκα χιλιάδων χρυσών φράγκων το ελληνικό κράτος, που αντιμετώπιζε οξύτατα οικονομικά προβλήματα, ύστερα από τον ατυχή ελληνοτουρκικό πόλεμο του ίδιου έτους³⁵.

Για την ανωτέρω δράση και προσφορά του, ο Μαυρομάτης θεωρήθηκε ως «ο θεμελιωτής, ο αναμορφωτής και ο μέγας φιλόanthρωπος» της Μερσίνας³⁶, καθώς και ως «ο μέγας ευεργέτης» της περιοχής της Κιλικίας³⁷. Γι' αυτό και τιμήθηκε από τις Κυβερνήσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με το παράσημο Μετζίδιέ Γ' τάξεως και της Ελλάδας με τον Αργυρό Σταυρό των Ιπποτών του Τάγματος του Σωτήρος³⁸.

Οι δωρεές του στην Εκκλησία και την Παιδεία της Κύπρου

Παρά το γεγονός ότι ο Μαυρομάτης εγκατέλειψε την Κύπρο στα δεκατέσσερά του χρόνια και δεν μαρτυρείται να την επισκέφθηκε έκτοτε, εντούτοις ανταποκρίθηκε στις εκκλήσεις των συμπατριωτών του για να συνδράμει σε διάφορα κοινωφελή έργα και στην ανέγερση ναών στο νησί. Η πρώτη γνωστή ενέργειά του αφορά στη συμβολή του στην εκβάθρων ανέγερση του καθολικού της Μονής του Αποστόλου Ανδρέα και στην οικοδόμηση των μοναστηριακών κελιών στα μέσα του 19ου αιώνα, οπότε απέστειλε την αναγκαία ξυλεία για την κατασκευή των θυρών και των παραθύρων του καθολικού. Απέστειλε επίσης και μία μεγάλη γαλανή σημαία, που είχε από τη μια πλευρά τους Αποστόλους Πέτρο και Ανδρέα και

---

35. Θ. Δούκα, «Κωνσταντίνος Μαυρομαμάτης», *ό.π.*, σ. 27-28.

36. «Ιερά Μνημόσυνα εκ του έξω Ελληνισμού. Κωνσταντίνος Μαυρομαμάτης», στον τόμο: Κωνσταντίνου Σκόκου (έκδ.), *Εθνικόν Ημερολόγιον. Χρονογραφικόν, Φιλολογικόν και Γελοιογραφικόν του έτους 1905*, τ. 20ός, Αθήνα 1905, σ. 242.

37. Θ. Οικονομίδου, «Λόγος», *ό.π.*, σ. 61-63.

38. Θ. Οικονομίδου, «Λόγος», *ό.π.*, σ. 63· Αρ. Κουδουνάρη, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων, 1800-1920*, τ. Α', *ό.π.*, σ. 465. Τα παράσημα αυτά φαίνονται να τα φέρει στη σωζόμενη φωτογραφία του, που δημοσιεύεται στο προαναφερθέν βιβλίο *Λόγοι εκφωνηθέντες κατά την κηδείαν του αιιδίμου Κωνσταντίνου Μαυρομαμάτη*, σ. 5. Ειδικότερα, για την απονομή του ελληνικού παρασήμου γίνεται αναφορά σε κυπριακή εφημερίδα του έτους 1893. Βλ. «Ο κος Μαυρομαμάτης», *Νέον Έθνος*, 22/4.10.1893.

από την άλλη τον Κύριο Ιησού Χριστό με Ευαγγέλιο, με την παράκληση να αναρτάται στο κωδωνοστάσιο την ημέρα της πανήγυρης της Μονής³⁹.

Μια σπουδαία μαρτυρία για τη συμβολή του Μαυρομάτη στην προσπάθεια επανίδρυσης της Μονής του Αποστόλου Ανδρέα διέσωσε ο Ιερομόναχος Ανδρέας Πέτρου (1852-1938), σε συνέντευξή του, το 1936. Όπως ανέφερε, το 1877 υπήρχε μεγάλη δυστυχία στο νησί, γεγονός που έπληξε τη Μονή, η οποία δεν είχε σιτάρι και κριθάρι για τη φιλοξενία των προσκυνητών. Γι' αυτό και ο νέος κτήτοράς της, π. Ιωάννης Νικόλα Διάκου, μετέβη, μαζί με τον π. Ανδρέα, για να προμηθευτεί σιτηρά από τη Μερσίνα, όπου ο Μαυρομάτης με πολλή προθυμία τους φιλοξένησε στο αρχοντικό του και ανέλαβε να τους προμηθεύσει με ό,τι χρειαζόνταν. Στη συνέχεια, αμφότεροι επέστρεψαν στην Κύπρο, όπου μετά από μερικές ημέρες παρέλαβαν διά θαλάσσης τα όσα είχαν παραγγείλει, μαζί με επιστολή, που τους πληροφορούσε, ότι αποτελούσαν δωρεά του προς τη Μονή.

Σύμφωνα με τον π. Ανδρέα, το 1880 ο Μαυρομάτης προσέφερε επίσης μεγάλη ποσότητα ξυλείας για την ανέγερση των ξενώνων και για διάφορες οικοδομικές εργασίες στα σχολεία Ριζοκαρπάσου⁴⁰. Προσέθεσε ακόμη, ότι το 1886 απέστειλε και δέκα οκάδες αργυρά νομίσματα, μετζήτια και ρουπίες, με τα οποία κατασκευάστηκε η επένδυση της προσκυνηματικής εικόνας του Αποστόλου Ανδρέα, την οποία αφιέρωσε στη Μονή το ίδιο

---

39. Γεώργιου Πτωχόπουλου (επιμ. Δημ. Λεων. Δρίστα), *Η αξιοθαύμαστος ιστορία της εν Κύπρω εικόνας, εκκλησίας και αγιάσματος του πολυθαυμάστου Ανδρέου του Πρωτοκλήτου*, Ριζοκάρπασο 1961, σ. 23.

40. Επιβεβαίωση της μαρτυρίας αυτής του Ιερομόναχου Ανδρέα για την αποστολή ξυλείας εκ μέρους του Μαυρομάτη από τη Μερσίνα αποτελεί δημοσίευμα ανώνυμου αρθρογράφου της εποχής, ο οποίος αναφέρεται στο γεγονός και σημειώνει ότι χρησιμοποιήθηκε για την ανέγερση των δύο πετύγων των κελλιών της Μονής. Βλ. «Η Ιερά Μονή του Αποστόλου Ανδρέου. Η από Ριζοκαρπάσου εις την Μονήν οδός», *Φωνή της Κύπρου*, 24/6.8.1921 [= Κωστή Κοκκινόφτα, *Η Μονή του Αποστόλου Ανδρέα*, Λευκωσία 2009, σ. 282].

έτος ο νέος κτήτορας⁴¹. Υποσχέθηκε επίσης στον π. Ιωάννη, το 1884, και την οικονομική στήριξή του με το ποσό των 50 λιρών ετησίως, στην περίπτωση που θα ίδρυε Γυμνάσιο στους χώρους της Μονής για τα παιδιά των χωριών της Καρπασίας⁴². Ωστόσο, το ενδεχόμενο αυτό παρέμεινε ευσεβής πόθος, αφού δεν κατέστη τελικά δυνατό να υλοποιηθεί.

Ο Μαυρομάτης ανταποκρίθηκε επίσης σε έκκληση κατοίκων της γενέτειρας του πατέρα του, Σαλαμιού, για την ανέγερση νέου ναού στην κοινότητα, αφιερωμένου στην Αγία Βαρβάρα. Απέστειλε για τον λόγο αυτό το ποσό των διακοσίων λιρών, ύστερα από σχετική μεσολάβηση του μέλους της κυπριακής παροικίας της Μερσίνας Δημήτριου Ζ. Περίδη⁴³, ο οποίος είχε αναχωρήσει για την Κύπρο, τον Απρίλιο του 1902⁴⁴. Αργότερα, όπως υποστηρίζεται από την τοπική παράδοση, τα παιδιά του Μαυρομάτη απέστειλαν επιπλέον 100 λίρες⁴⁵, ενέργεια, όμως, που παραμένει ατεκμηρίωτη, αφού στον τύπο της εποχής αναφέρεται ότι δεν προσέφεραν οποιαδήποτε άλλη βοήθεια⁴⁶.

---

41. Για τη συνέντευξη του π. Ανδρέα βλ. Κ. Τ., «Από την ιστορία της Ιεράς Μονής του Αποστόλου Ανδρέου. Η δράσις του αιιδίμου παπά Ιωάννου, ιδρυτού της Μονής. Ο αιίμνηστος ζάπλουτος εν Μερσίνα Κύπριος Κ. Μαυρομάτης, ευεργέτης της Μονής. [Μία συνέντευξις του εκ Τρικώμου Κ. Τ. μετά του αρχαιότερου μέλους της Μονής, Οσιωτάτου Ιερομονάχου Ανδρέου]», *Φωνή της Κύπρου*, 26.9.1936 [= Κ. Κοκκινόφτα, *Η Μονή του Αποστόλου Ανδρέα*, ό.π., σ. 309-315].

42. Εις περιηγητής, «Εν περιοδεία», *Αλήθεια*, 22/4.10.1884.

43. Την επιστολή υπογράφουν ο κοινοτάρχης Παυλής Παντελή, οι επίτροποι του ναού της κοινότητας Κωνσταντίνος Ιωάννου, Αργυρός Χατζηιωάννου, Παναγιώτης Σάββα, Αργυρός Γεωργίου, Γιάγκος Θεοδώρου, παπα-Χριστόδουλος Χατζηγεωργίου και Χαράλαμπος Νικολάου, καθώς και εκατόν άλλοι κάτοικοι. Βλ. «Ευχαριστήρια», *Αλήθεια*, 21.6.1902.

44. «Εκ Μερσίνης», *Νέον Έθνος*, 14/27.4.1902.

45. Ευθυμία Λεμωνιάτου, *Η κοινότητα της Σαλαμιούς κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας*, Πάφος 2018, σ. 33 (αδημοσίευτη διπλωματική εργασία στο Τμήμα Ιστορίας του Πανεπιστημίου Νεάπολις της Πάφου).

46. «Η μεγάλη δημοσιογραφική έρευνα της "Πάφου". Η Πάφος και τα χωριά της. Η Σαλαμιού», *Πάφος*, 18.11.1932.

Είναι αξιοσημείωτο ότι οι κάτοικοι, πιθανόν θεωρώντας ότι θα είχαν σημαντική βοήθεια από τον Μαυρομάτη και τους απογόνους του, σχεδίασαν την ανέγερση ενός μεγάλου και επιβλητικού ναού, που υπερέβαινε κατά πολύ τις οικονομικές δυνατότητές τους. Γι' αυτό και η ανέγερση του ναού χρειάστηκε πολλά χρόνια για να ολοκληρωθεί, με αποτέλεσμα να επικριθούν έντονα από αρθρογράφο κυπριακής εφημερίδας, κατά τη δεκαετία του 1930, για την ενέργειά τους αυτή⁴⁷. Εκκαλείτο μάλιστα ο Μητροπολίτης Πάφου Λεόντιος να αναλάβει πρωτοβουλία και να διασώσει τον ανεγειρόμενο ναό από πιθανή κατάρρευση, αφού εξακολουθούσε μέχρι τότε να είναι ημιτελής και εκτεθειμένος στις καιρικές συνθήκες⁴⁸. Τελικά, ο ναός ολοκληρώθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1950 και τα εγκαίνιά του, σύμφωνα με σχετική επιγραφή στον εσωτερικό βόρειο τοίχο, έγιναν από τον Μητροπολίτη Πάφου (1951-1959) Φώτιο Κουμίδη, στις 28 Ιουλίου 1955.

Από τις υπόλοιπες δωρεές του Μαυρομάτη προς το νησί είναι γνωστή αυτή των εκατόν είκοσι λιρών για το υπό ανέγερση Νοσοκομείο της Λάρνακας, στις αρχές του έτους 1899. Όπως αναφέρεται, το ανωτέρω ποσό εστάλη, μαζί με επιστολή υπογραμμένη από τον γιο του Κωνσταντίνου, Αντώνιο Μαυρομάτη, προς τον πρόεδρο της Επιτροπής, Άγγλο διοικητή Λάρνακας Κλωντ Ντελαβάλ Κόπαμ⁴⁹.

Ένα θλιβερό γεγονός

Ο Μαυρομάτης έζησε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του, απολαμβάνοντας την καθολική εκτίμηση των κατοίκων για το φιλογενές και φιλόανθρωπο έργο του. Εντούτοις, προς το τέλος της ζωής του, συνέβη ένα θλιβερό γεγονός συκοφαντικής δυσφήμισής του, σχετιζόμενο, πιθανότατα, με το Αντιοχικό ζήτημα, που τον πλήγωσε καιρία και που έφερε βαρέως μέχρι τον θάνατό του.

Όπως είναι γνωστό, η περιοχή της Κιλικίας υπαγόταν εκκλησιαστικά στο Πατριαρχείο Αντιοχείας, το οποίο μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα είχε επικεφαλής ελληνικής καταγωγής Πατριάρχες. Επίσης, ελληνικής καταγωγής ήταν και οι περισσότεροι από τους Αρχιερείς του Πατριαρχείου, όπως για παράδειγμα ο τότε Μητροπολίτης Ταρσού και Αδάνων Γερμανός.

---

47. «Η Σαλαμιού», *Πάφος*, 13.2.1936.

48. «Ένα βλέμμα στην Επαρχίαν. Η Σαλαμιού», *Πάφος*, 2.11.1939.

49. «Χρονικά», *Νέον Έθνος*, 6/18.2.1899.

Την περίοδο αυτή ξέσπασε το λεγόμενο Αντιοχικό ζήτημα, εξαιτίας της δράσης στη Μέση Ανατολή της Ρωσικής Παλαιστινιακής Εταιρείας, η οποία επεδίωκε να θέσει υπό τον έλεγχό της τα Πατριαρχεία Αντιοχείας και Ιεροσολύμων, με απώτερο στόχο την εκκλησιαστική επικράτηση της Ρωσίας στην περιοχή. Για την επίτευξη των στόχων της, η Παλαιστινιακή Εταιρεία αναζήτησε συμμάχους ανάμεσα στους ντόπιους Ορθόδοξους αραβοφώνους πληθυσμούς, εκμεταλλευόμενη την απαίτησή τους να διοικούν οι ίδιοι τα του οίκου τους⁵⁰. Κατάφερε μάλιστα να υποχρεωθεί ο Κύπριος Πατριάρχης Αντιοχείας (1891-1898) Σπυρίδων σε παραίτηση, τον Ιανουάριο του 1898, και να εγκαταλείψει τη Συρία⁵¹. Στη θέση του εξελέγη νέος Πατριάρχης ο Αραβόφωνος Μελέτιος Ντουμάνι, ενώ ντόπιοι κληρικοί αντικατέστησαν σταδιακά και τους υπόλοιπους Έλληνες Αρχιερείς, ανάμεσα στους οποίους περιλαμβάνονταν και ο Ταρσού και Αδάνων Γερμανός⁵².

---

50. Για τη Ρωσική Παλαιστινιακή Εταιρεία βλ. Αρχιμανδρίτου Καλλίστου, «Ίδρυσις της Ορθοδόξου Ρωσικής Παλαιστινείου Εταιρείας», *Νέα Σιών* 27 (1932) 497-501· Κωστή Κοκκινόφτα, «Η Ρωσική Παλαιστινιακή Εταιρεία και η επεκτατική πολιτική της Ρωσίας (19ος αιώνας)», *Παράδοση* 8 (1993) 427-433· Σπυρίδωνος Κοντογιάννη, «Το καθεστώς (Status Quo) των Αγίων Τόπων μεταξύ των λατινικών διεκδικήσεων και της πανσλαβιστικής προπαγάνδας», *Επιστημονική Επετηρίς Θεολογικής Σχολής Αθηνών* 30 (1995) 793-809· Κωστή Κοκκινόφτα, «Οι Ρουμ Όρτοντοξ και η Κύπρος», *Πολιτιστική Κύπρος* 8 (1997) 11-23.

51. Για την περίοδο της πατριαρχίας του Σπυρίδωνα και τα προβλήματα που αντιμετώπισε βλ. Γαβριήλ Καραπατάκη, *Το Αντιοχικόν Ζήτημα*, Κωνσταντινούπολη 1909· Βενέδικτου Εγγλεζάκη, «Το Αντιοχικόν Ζήτημα κατά τα έτη 1897-1899. Το ανέκδοτον ημερολόγιον Κ.Ι. Μυριανθοπούλου», *Κυπριακαί Σπουδαί* 47 (1983) 109-201 [= *Είκοσι μελέται διά την Εκκλησίαν της Κύπρου. Τέταρτος έως εικοστός αιώνας*, Αθήνα 1996, σ. 437-567]· Κωστή Κοκκινόφτα, «Το Πατριαρχείο Αντιοχείας και η Κύπρος», στον τόμο: Evangelia Balta - Georgios Salakides - Theoharis Stavrides (eds), *Festschrift in Honor of Ioannis P. Theocharides. Studies on Ottoman Cyprus*, v. I, Κωνσταντινούπολη 2014, σ. 151-152.

52. Για τη ζωή του Σπυρίδωνα βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, «Οι Κύπριοι Πατριάρχες Αντιοχείας Σίλβεστρος (1724-1766), Ανθέμιος (1791-1813) και Σπυρίδων (1891-1898)», *Επετηρίδα Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου* 3 (1996) 333-361.

Όπως ήταν επόμενο, στο Αντιοχικό ζήτημα ενεπλάκησαν και οι Έλληνες κάτοικοι της Μερσίνας, ανάμεσα στους οποίους περιλαμβανόταν και ο γιος του Μαυρομάτη, Αντώνιος, ο οποίος ήταν υποπρόξενος της Ρωσίας στην πόλη⁵³. Φαίνεται ότι τότε ορισμένοι από τους κατοίκους θεώρησαν ότι η οικογένεια Μαυρομάτη είχε ανθελληνική στάση, με αποτέλεσμα να χαρακτηριστεί ο Κωνσταντίνος Μαυρομάτης στην αθηναϊκή εφημερίδα «Αστραπή», στις αρχές του έτους 1902, από αρθρογράφο με το ψευδώνυμο «Α. Τασσογλίδη», ως προδότης του ελληνικού έθνους. Εξαιτίας του ανωτέρω δημοσιεύματος, προκλήθηκε μεγάλη αναστάτωση στη Μερσίνα, με αποτέλεσμα την κινητοποίηση ογδόντα περίπου προκρίτων, οι οποίοι συνέταξαν επιστολή διαμαρτυρίας, όπου προβαλλόταν η φιλοπατρία και το σημαντικό φιλανθρωπικό έργο του Μαυρομάτη. Εκδόθηκε επίσης σχετικό ψήφισμα από την «Κυπριακή Αδελφότητα» της Μερσίνας, ενώ γράφτηκαν και υποστηρικτικά προς τον Κύπριο ευεργέτη κείμενα από κατοίκους, όπως τον Ρωμαιοκαθολικό στο θρήσκευμα και Ιταλό στην καταγωγή Κάρολο Δάνδολο⁵⁴.

Παρά τη γενική κατακραυγή εναντίον του αρθρογράφου του συκοφαντικού δημοσιεύματος, εντούτοις ο Μαυρομάτης πικράθηκε σε μεγάλο βαθμό από το γεγονός ότι βρέθηκε κάτοικος της Μερσίνας να τον αποκαλέσει προδότη του ελληνικού έθνους. Γι' αυτό

---

53. Ο Αντώνιος Μαυρομάτης, ως υποπρόξενος της Ρωσίας στη Μερσίνα, και ο επ' αδελφή γαμβρός του, Ξενοφών Κρίστμαν (ή Χρίστμαν), ως πρόξενος της Γερμανίας στην ίδια πόλη, μαζί με τον αδελφό του Αντώνιου, Ανδρέα, γράφτηκαν συνδρομητές για δύο βιβλία ο καθένας στην επανέκδοση του τόμου του Αρχιμανδρίτη Κυπριανού, *Ιστορία Χρονολογική της Νήσου Κύπρου*, Ενετία 1788, που πραγματοποιήθηκε στη Λευκωσία το 1902, όπως βεβαιώνει σχετική καταγραφή στη σελ. 637. Ο Ξενοφών Κρίστμαν υπήρξε επίσης και πρόξενος της Ιταλίας. Βλ. «Μερσίνα», *Φωνή της Κύπρου*, 26/8.6.1901.

54. «Ο κος Κ. Μαυρομάτης», *Νέον Έθνος*, 19/1.2.1902· «Η εν Μερσίνη Φιλόπτωχος Κυπριακή Αδελφότης», *Νέον Έθνος*, 2/15.2.1902· «Συκοφαντιών αναίρεσις», *Ευαγόρας*, 15.2.1902.

και ανακοίνωσε ότι τερμάτιζε την ετήσια συνδρομή του στα σχολεία της πόλης, γεγονός που δημιούργησε ανυπέβλητο πρόβλημα στη λειτουργία τους⁵⁵.

Ας αναφερθεί ότι ο γιος του Κωνσταντίνου, Αντώνιος Μαυρομάτης, διέκειτο φιλικά προς τον Αραβόφωνο Πατριάρχη Αντιοχείας Μελέτιο. Πρωτοστατήσκει μάλιστα, το 1905, μαζί με έναν άλλο κάτοικο της Μερσίνας, ονόματι Λυκιαρδόπουλο, ώστε να επισκεφθεί την πόλη Αραβόφωτος Μητροπολίτης από τη Βηρυτό. Ο τελευταίος, όμως, δεν έγινε δεκτός από τους Έλληνες κατοίκους⁵⁶, που επεδίωκαν η περιοχή της Κιλικίας να αποχωρισθεί από το Πατριαρχείο Αντιοχείας και να υπαχθεί στο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, πρωτοστατούντος και του Έλληνα υποπροξένου, Ευγένιου Αννίνου Καβαλιεράτου⁵⁷.

Θάνατος

Ο Κωνσταντίνος Μαυρομάτης απεβίωσε ένα περίπου χρόνο αργότερα, τον Φεβρουάριο του 1903, σε ηλικία 72 ετών. Στις νεκρολογίες, που δημοσιεύτηκαν με την ευκαιρία του θανάτου του, τονίζονταν η μεγάλη συμβολή του στην εκκλησιαστική και εκπαιδευτική ζωή του Ελληνισμού της Κιλικίας, καθώς και η στήριξη, που παρείχε στους εμπερίστατους της ζωής, ανεξαρτήτως φυλής και θρησκείας, Έλληνες, Αρμένιους, Εβραίους και Οθωμανούς.

---

55. «Εκ Μερσίνης. Η λειτουργία των αυτόθι Μαυρομματείων Εκπαιδευτηρίων», *Σάλπιγξ*, 22.6.1902· «Ο κ. Κ. Μαυρομάτης και τα Ελληνικά Σχολεία εν Μερσίνη», *Σάλπιγξ*, 17.8.1902.

56. E. Balta, «The Greek-Orthodox Community of Mersin (Mid-Nineteenth Century to 1921)», *ό.π.*, σ. 116.

57. Περισσότερα για την ιστορία της Μητρόπολης Ταρσού και Αδάνων την περίοδο αυτή, με αναφορές και στην εμπλοκή του Αντώνιου Μαυρομάτη στο Αντιοχικό ζήτημα, βλ. Ελένης Στόικου, *Όψεις του εθνοφυλετισμού των Ορθοδόξων Αράβων από τα μέσα του 19ου αιώνα έως τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο* (ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης), Θεσσαλονίκη 2008, σ. 63-67· Ιωάννη Μπάκα, «Οι αντιοχειανές εκκλησιαστικές επαρχίες της Μικράς Ασίας και ο Ελληνισμός τους (τέλη 19ου αρχές του 20ού αιώνα)», *Μικρασιατική Σπίθα* 17 (2012) 78-86.

Η κηδεία του τελέστηκε στον ναό του Αγίου Γεωργίου και υπήρξε μεγαλοπρεπέστατη, παρισταμένων δώδεκα περίπου χιλιάδων ατόμων, που είχαν μεταβεί στη Μερσίνα από κάθε περιοχή της Κιλικίας. Παρίσταντο επίσης τα μέλη των Δημογεροντιών των πόλεων Μερσίνας, Ταρσού και Αδάνων, οι μαθητές και μαθήτριες των σχολείων της Μερσίνας, οι εκπαιδευτικοί των σχολείων των Αδάνων, εκπρόσωπος του Οθωμανού διοικητή της περιοχής, οι πρόξενοι της Γαλλίας και της Αγγλίας, καθώς και οι αντιπρόσωποι των προξενείων Αυστρίας, Αμερικής και Βελγίου. Επίσης, απέδωσε τιμές λόχος του οθωμανικού στρατού, αφού ο Μαυρομάτης είχε παρασημοφορηθεί από τον σουλτάνο για την κοινωφελή του δράση. Η ταφή έγινε στο κοιμητήριο της Μερσίνας⁵⁸, ενώ και το σαρανταήμερο μνημόσυνό του τελέστηκε με λαμπρότητα⁵⁹.

Ένα χρόνο αργότερα, τα μέλη της οικογένειας Μαυρομάτη, τιμώντας τη μνήμη του γεννήτορά τους, ανέλαβαν εξ ολοκλήρου την κάλυψη των δαπανών λειτουργίας του Παρθεναγωγείου της πόλης. Η απόφασή τους ανακοινώθηκε σε γενική συνέλευση των κατοίκων για την αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων, που προέκυψαν στη λειτουργία των σχολείων, ύστερα που ο θανάτος διέκοψε την ετήσιά του χορηγία. Όπως ανέφερε στη συνέλευση ο γιος του Μαυρομάτη, Αντώνιος⁶⁰, τα μέλη της οικογένειάς του αναλάμβαναν, εις μνήμην του πατέρα τους, την κάλυψη του συνόλου των δαπανών

---

58. «Χρονικά», *Ένωσις*, 26/11.3.1903· «† Κωνσταντίνος Μαυρομαμάτης», *Ευαγόρας*, 27.2.1903 (όπου, λανθασμένα, αναφέρεται ότι καταγόταν από το χωριό Στρουμπί)· «Κωνσταντίνος Μαυρομαμάτης», *Αλήθεια*, 28.2.1903· «Κωνσταντίνος Μαυρομαμάτης», *Σάλπιγξ*, 1.3.1903· «Εκ Μερσίνης. Κωνσταντίνος Μαυρομαμάτης», *Φωνή της Κύπρου*, 1/14.3.1903· «Κωνσταντίνος Μαυρομαμάτης», *Κύπριος*, 1.3.1903· «Κωνσταντίνος Μαυρομαμάτης», *Νέον Έθνος*, 8/21.3.1903.

59. «Επιβλητικόν Μνημόσυνον εν Μερσίνη», *Φωνή της Κύπρου*, 5/18.4.1903· «Μνημόσυνον υπέρ του αιιδίμου Κωνσταντίνου Μαυρομαμάτη εν Μερσίνη», *Ευαγόρας*, 10.4.1903.

60. Ο Αντώνιος Μαυρομάτης απεβίωσε το 1916 στην Αθήνα, όπου είχε καταφύγει μετά την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, για να αποφύγει τις διώξεις των Τούρκων. Βλ. «Κοινωνική κίνησης», *Αλήθεια*, 27.5.1916· «Χρονικά», *Νέον Έθνος*, 28/10.6.1916· «Πένθη», *Ελευθερία*, 28/10.6.1916. Για τη ζωή του βλ. Αρ. Κουδουνάρη, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων, 1800-1920*, τ. Α΄, ό.π., σ. 464.

λειτουργίας του Παρθεναγωγείου, στο οποίο δόθηκε η ονομασία «Μαυρομάτειο». Το γεγονός αυτό έγινε δεκτό με θερμές εκδηλώσεις από την ελληνική κοινότητα, που είχε πλέον να αντιμετωπίσει μόνο το ζήτημα της εξεύρεσης χρημάτων για τη λειτουργία του Αρρεναγωγείου. Η δε Ιερά Σύνοδος του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως εξέφρασε την ευαρέσκειά της προς την οικογένεια Μαυρομάτη για τη φιλοπατρία της με αποστολή ευχαριστήριας επιστολής, τόσο προς τον Αντώνιο, όσο και προς τον αδελφό του Ανδρέα, που είχε στο μεταξύ αναλάβει την εποπτεία της λειτουργίας του σχολείου⁶¹.

Ο Κωνσταντίνος Μαυρομάτης υπήρξε καθόλη τη ζωή του πρότυπο για την εντιμότητα και την εργατικότητα του. Ακόμη, αποτέλεσε παράδειγμα για τη φιλογενή και φιλόανθρωπη δράση του με την ανέγερση εκκλησιών και σχολείων, και με τη στήριξη όσων είχαν ανάγκη. Δικαίως, λοιπόν, αποκλήθηκε ως μέγας ευεργέτης του Ελληνισμού της Κιλικίας και προστάτης των κατοίκων της Μερσίνας.

Δημοσιεύτηκε στον τόμο: Συνδέσμου Μικρασιατών Κύπρου (έκδ.), *Πρακτικά Δ΄ Επιστημονικού Συμποσίου, Το 1922 και η Κύπρος*, Λευκωσία 2024, σ. 135-147.

---

61. «Τα εν Μερσίνη Σχολεία. Γενναία πράξις της οικογενείας Μαυρομαμάτη», *Φωνή της Κύπρου*, 11/24.10.1903· «Νέα ευεργεσία της οικογενείας Μαυρομαμάτη», *Νέον Έθνος*, 18/31.10.1903· «Τα εν Μερσίνη εκπαιδευτήρια και το Μαυρομαμάτειον Παρθεναγωγείον», *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, 31.10.1903 (έτος 23ο, σελ. 458).